

IX. kongres Mezinárodní asociace pro politickou vědu

Ve dnech 19. až 25. srpna 1973 se v kanadském Montrealu konal IX. kongres IPSA (International Political Science Association). IPSA byla založena v r. 1949 k „pěstování vývoje politické vědy institutů vyššího vzdělávání, výzkumnými pracovníky a profesory v celém světě, podporováním tvorby a vývoje mezinárodních asociací politické vědy, organizováním konferencí a kongresů, stimulací srovnávacích výzkumů, publikováním zpráv o výzkumech a přípravou bibliografických publikací“. I když existuje formálně trojí členství (národní asociace, přidružení členové, individuální členové), fakticky je IPSA převážně federací 33 národních asociací (včetně většiny socialistických zemí). Národní asociace mají hrát rozhodující roli při vypracování generální linie IPSA, při tvorbě exekutivy, při volbě prezidenta IPSA a při kontrole finančního hospodaření, zajišťovaného pomocí dotací UNESCO.

Po přeměně organizačního statutu ISSC (International Social Science Council) se stala IPSA v r. 1972 jednou z jedenácti asociací sdružených v této organizaci (vedle International Sociological Association, International Economical Association atd.).

Hlavní oblastí činnosti IPSA jsou kongresy a „kulaté stoly“. Kongresy se konají vždy jednou za tři roky a počet jejich účastníků neustále roste (Ženeva 1964 — 494, Brusel 1967 — 745, Mnichov 1970 — 894). Příští kongres se má konat v r. 1976 v Anglii.

Kongresu v Montrealu se zúčastnilo 1016 zapsaných účastníků z 58 států světa. Z toho byli 902 delegáti z 22 kapitalistických zemí (88,9 %), 46 delegátů z 8 socialistických zemí (4,5 %) a 68 delegátů z 28 rozvojových zemí (6,6 %). Delegáti ze Spojených států a Kanady tvořili 55,3 % a s účastníky z Francie, Velké Británie a NSR celkem 71,2 % všech zúčastněných na kongresu. Více než dvacet účastníků přijelo dále ze Švédska, Belgie, Norska a Švýcarska. Z rozvojových zemí přijelo nejvíce účastníků z Indie, Brazílie, Turecka, Argentiny a Chile.

Celkem bylo na kongresu předloženo na 326 příspěvků z různých oblastí politické vědy, z toho 139 v plenárních zasedáních, 97 ve výzkumných skupinách a 90 ve skupinách odborníků.

Na plenární zasedání byla zařazena tentokrát pouze dvě témata: *Politika mezi ekonomik*

a kulturou a Základní problémy v mezinárodních konfliktech a výzkum míru. V prvním tématu, za předsednictví dosavadního prezidenta IPSA Steina Rokana, byla věnována velká pozornost vztahu kulturních, politických a zčásti i ekonomických procesů. Téma bylo z hlediska buržoazní politologie rozčleněno poměrně důsledně tak, že první dvě sekce se zabývaly ekonomickou a kulturní analýzou (modelováním) a jejím vztahem k politice, politickému systému a k některým jeho stránkám (volby, korupce, propaganda, chování, zvláště elity) a k politické analýze. Třetí sekce analyzovala samotný politický systém, přesněji řečeno — pojednávala o sociálních, ekonomických a kulturních modelech tohoto systému. Čtvrtá, pátá a šestá sekce se zabývaly jednak analýzou úrovně integrace, homogenizace systému (centrum versus periférie), jednak zdroji dezintegrace („ekonomická třída“, jazykové konflikty). Dále byla v tomto schématu věnována pozornost nástrojům budování identity a rozvoje (politického systému a národů), zejména pak náboženství a zčásti ekonomie a kultury a nadnárodní, regionální integraci. Zvláštní pozornost byla věnována politické roli násilí a úloze masových komunikací v budování „identity“ a rozporům, které vyvolává tzv. kontrakultura (odpor mladé generace).

Podobně logickou strukturu mělo téma druhé, za předsednictví Karla Deutsche. První sekce se snažila charakterizovat obecné konflikty mezi sociálními systémy, v další sekci byly zkoumány teorie a fakta o „odpovědnosti imperialismu“ za mezinárodní nerovnost, v třetí sekci pak souvislost změn vnitřních, vnějších a mezinárodních politických konfliktů. Zbývající sekce se věnovaly obecně otázkám války a míru, kontroly zbrojení a odzbrojení, roli národního a nadnárodního momentu v upevňování míru a konečně významu mezinárodního práva. K tomuto tématu byla předložena řada referátů ze socialistických zemí; zvlášť významně byli zastoupeni vědci ze socialistických zemí v sekci *Kontrola zbrojení a odzbrojení*.

1. Metodologické problémy

Poměrně velká pozornost byla v diskusích věnována kontrastu mezi ekonomickými modely (zejména z hlediska industriální a postindustriální společnosti) a modely kulturními a politickými. Allardt, Lafferty, Schneider, Smith, Rodriguez, Tanaka aj. polemizovali mimo jiné

s módním tzv. socioekologickým determinismem (vystupovali proti „ekologickému klamu“) a usilovali vypracovat „výstižnější“ teoretické schéma, více holistické, případně meta-vědecké. Řešení spočívá, podle jejich mínění, v důrazu na úlohu nemateriálních, kulturních, psychologických a jiných podnětů (status, úcta, solidarita, sebeaktualizace, překonání odcizení atd.) a na jejich význam pro růst „hodnot blahobytu“. (Tyto hodnoty např. Allart vymezuje jako „mít, milovat a být“.) Důraz je tedy především na rozmožňování počtu faktorů (proti redukci) a na „výběr“, který konec konců má mechanistický, zcela subjektivistický, individualistický a idealistický ráz a vyúsťuje v povrchní eklecticismus teorie „faktorů“. Tento eklecticismus je v podstatě apologetický vůči existující praxi (vyskytují se i akcenty na to, co „má být“, na „dobrou společnost“, ve stupňující se míře se obnovuje zřetel k „normativnímu“ přístupu, k potřebě tzv. kulturní rekonstrukce atd., základní apologetická funkce je tím však jen posilována).

Jedním ze stále častěji užívaných „faktorů“ je např. dělba práce, o níž se pojednává hrubě zjednodušeně, na hrubě abstraktní, ahistorické úrovni. Stejně osudy potkávají kategorie „potřeby“ a „zájmů“ a kategorií „integrace“, či „tlaku k uniformitě“, subjektivisticky vymezovanou „legitimitu“ apod. Přes občas se vyskytující ocenění významu konkrétně historického přístupu, případně životně dialektiky vědeckého procesu, jsou v této oblasti především konstruovány weberovské ideální typy, opírající se o subjektivistickou hru s abstraktními, vágními „faktory“. Vznikají tak neživotná schémata, např. mechanické solidarity, tradiční dominance, donucovací systémy, hegemonie atd., jež nejsou potvrzována empirickými výzkumy, jak řada autorů přiznává.

„Ekonomická“ a kulturologická schémata jsou kombinována s obdobnými ideálními typy politických systémů. Znovu se vyzdvihuje již tradičně zdůrazňovaný rozdíl (z hlediska liberalisticko-pluralisticky motivovaného hodnocení) v kontrole nad vedením, či nad vládnutím, tj. nejnověji tzv. polyarchie a „ovládací“ systémy (command) (Monsen, Russett), či „rozvinutý“ model, podle něhož existuje pět modelů: liberální, autoritářský, kabinetní, sociálně autonomní a sociálně kontrolní. Ve všech těchto případech se odrhne politický systém od skutečně závažných společensko-ekonomických, tj. vlastnických a třídních vztahů. Poměrně často se ovšem společenské rozpory připomínají, ale vždy mají podobu eklectického výčtu faktorů (např. „třídní“, náboženské, rasové a územní). Tento přístup ovšem nevylučuje možnost některých hlubších dílčích postřehů, např. o skutečných zdrojích volebního chování. Schneider např. ukazuje, že nestačí sociálně psychologická analýza volebního chování, protože jsou voličovy reakce velmi závažně kontrolovány druhem výběru, kterého se mu dostává ze strany systému.

2. Dělníci a politika

Poměrně velký prostor byl věnován vztahu „dělníků a politiky“. Dělnická třída v naprosté většině případů však nevystupovala jako nositel rozhodujících společenských činností, tj. nebyla posuzována z hlediska své historické mise, ale jako objekt „nezaujaté“ analýzy, zabývající se různými aspekty jejího „chování“. V přístupu se projevily uvedené metodologické akcenty, tj. vztah „kulturních“ a „ekonomických“ jevů k politice v celkovém rámci tzv. industriální a postindustriální společnosti, popis „moci práce“ v této společnosti a snahy různých, zejména levicových i výslovně komunistických stran a odborů, i hodnocení jejich „mobilizační strategie“ v rámci existujících státních soustav a limitů, jež vytvářejí. Jasně se projevovalo převažující anti-komunistické zaujetí a tendence učinit dělnickou třídu pouhým objektem v podstatě osvětové péče z hlediska abstraktní spravedlnosti a abstraktní kritiky nerovnosti.

3. Místo etnických a jazykových otázek v politických procesech

Snaha překročit čistě formálně právní, případně institucionální hledisko a zahrnout politický, sociální a konečně i psychologický aspekt se projevila také v této „silně emotivní“ oblasti, jejíž význam je zveličován, zvláště na úkor analýzy třídní sociálních rozporů. Také tu se utíkají autoři k eklectickému výčtu některých z „mnoha“ faktorů, jež udánlivě tuto sféru stimulují. Příspěvky se např. zabývaly úlohou principu teritoriality a principu osobnosti či skupiny osob (McRae, Friedrich) jako subjektivně volené základny jazykové politiky. Některé se vracely k tzv. „humanistické interpretaci“ Marxových pozic austromarxismem, tj. k individualistickým, liberálně demokratickým preferencím jednotlivců. Odpovědi byly většinou značně rozpačité, a to pokud jde o možnosti jak „teritoriálního“, tak i „korporativního“ federalismu, případně řešení problémů billingvismu, zejména v Kanadě (Laponci). Základní příčina spočívá v třídně a metodologicky omezeném přístupu, který vytrhává problematiku z reálného ekonomického a společensko-politického kontextu a utíká se k abstraktním, ideálním modelům.

4. Politická role masových komunikačních prostředků

Tématu byla věnována značná pozornost. Objevovale se hodnocení podceňující politickou funkci těchto prostředků a rozsah limitů, které vytváří státní systém. Převládá však důraz na relativně autonomní odpovědnost těchto prostředků (např. formou sociální obhajoby a sociální kontroly) i na rostoucí možnosti samostatného postupu (údajná depolitizace tisku, přesněji větší odstup od vlivu sociálně demokratických stran v některých kapitalistických zemích, které nemají dostatek finančních prostředků k udržování deníků a musí se obracet o pomoc ke kapitalistickému státu) a z této pozice pak kritika postupu státních institucí

(zvláště případ Watergate a jeho průvodní jevy). Zvláště velká pozornost byla věnována problémům označeným jako demokratická kontrola masových komunikačních prostředků. Byla odlišována právní a formální opatření k zabezpečení „práva vědět“ a tři druhy reálné fungující sítě, tj. horizontální, diagonální a vertikální. Převážná část účastníků ukazovala roli vlády jako výrazného „gatekeepera“ (vrátného), tzn. že „současné praktiky poskytování veřejných informací prostřednictvím vládních informačních služeb jsou zcela odlišné od představ o svobodném přístupu k informacím jako k veřejnému statku“ (Galnoor). Tyto závěry byly však objektivisticky rozšiřovány také na socialistický stát.

5. Možnosti reprezentativní demokracie

Problém „aktivní“ vládní politiky jako reprezentace (v představách „klasické“ teorie) veřejnosti, doplňované nátlakovými skupinami, byl v „nové situaci“ dané sociálním a ekonomickým plánováním (od vědy až po „blahobyt“) v řadě případů spojován s hodnocením rostoucího významu tzv. nestátních skupin. Tyto skupiny nejsou ovšem hodnoceny z třídně sociálního hlediska. Jejich výčet slouží spíše k zatemnění reálných mechanismů vlivu ekonomiky a třídní struktury na politiku. Eklektický výčet „komplexních systémů“ soukromých a veřejných makroorganizací zahrnuje různě (neutrálně i silně negativně) hodnocený vojenský průmysl, výchovu, bydlení a zdraví (Galnoor) nebo průmysl, odbory a regionální či místní úřady (Ionescu, Kavanagh).

Tento stav se buď bere na vědomí a požaduje se pouze, aby byl „explicitnější a otevřenější“ (Galnoor), nebo se poukazuje na nebezpečí nového Leviathanu, „orientovaného na blahobyť, centralizovaného, byrokratického“ a kontrolovaného soutěží mezi vysoce organizovanými elitami profesionálních a kvaziprofesionálních vůdců (R. Dahl). Zvlášť kriticky hodnotil toto přímé vnucování vůle společnosti (využívající ovšem „partnerství“ státu) Kavanagh (Ionescu) naproti tomu eklekticky stavěl vedle sebe ekonomické, odborové a státní organizace jako rovnocenné „korporace“. Zdůraznil mimo jiné, že ze 100 největších ekonomických jednotek pouze 50 jednotek je státních a že v r. 1985 podle odhadu bude 300 korporací kontrolovat 3/4 všech aktivit v průmyslu na Západě. Ovšem i on hovoří o korporacích, odborech a „demokracii“ jako o vcelku *vzájemně* se kontrolujících veličinách, které projevují odlišné tendence (např. ve stupni centralizace atd.). Nejde však o více než o vytvoření rovnováhy mezi demokratickou a ekonomickou „etikou“, která by zabránila obcházení parlamentu, stran i vlády. Kavanagh šíří dokonce dojem, že jde pouze o „potenciální“ nebezpečí, neboť přý mnohé korporace jednají jako „dobří občané“. Tak

tedy ústí nesmělý pokus o kritiku role monopolů v mezinárodní i národní politice.

6. Vztah kapitalismu a socialismu a problém míru

Všichni buržoazní autoři se především (někteří výslovně) vyhýbali sociálně ekonomické a třídní charakteristice podstaty vztahu kapitalistické a socialistické části světa. Takový přístup totiž znemožňuje rozvíjet ideu o a priori postulované „podobnosti v chování“ velmocí. Tato idea byla rozhodující ideou většiny příspěvků, i když část oponovala přehnanému akcentu na velmocenskou inspiraci mezinárodních vztahů a buď analyzovala, nebo postulovala roli malých a středních (či neutrálních) států a dosah jejich rozhodování (např. Holsti). Vyskytl se též závěr, že „ztráta pro velmocí“ se rovná zisku pro konsolidaci mezistátní „solidarity“. V řadě příspěvků se projevovalo silné protisovětské zaujetí, zejména v hesle rigidního „sovětského imperiálního systému“, a naopak otevřená apologetika „pluralistické“ podoby hegemonních struktur na Západě (Eisenstadt, Modelski). Také v této oblasti je módní důraz na eklektický výčet řady nesourodých inspirací, „směs činitelů“ v zahraniční politice, např. při hledání příčin tzv. extrovertní a introvertní fáze zahraniční politiky USA (od ekonomických vztahů určitým způsobem pojatých až po generační konflikty, roli evropských konfliktů atd.; jiní uvádějí např. abstraktní veličiny jako: rozhodovací proces, komunikaci, zájmové skupiny, byrokratické tlaky, veřejné mínění a profil klíčových osobností) a příčin rozvoje mírového soužití. K ekologickému výkladu se v této souvislosti uilně H. Barbera, který označuje za zdroj základních rozdílů mezi národy nikoli sociálně ekonomický systém a stupně jeho rozvoje a soustavu imperialistických či naopak socialistických vztahů, ale abstraktní „schopnost zvládnout prostředí“, jež se promítá v „řádu, integraci a progresu“.

Někteří delegáti se snažili problematizovat odlišování vnitřních a internacionálních konfliktů jako „umělé“, tj. do značné krajnosti vyhotili tezi o zahraniční politice jako pokračování politiky vnitřní (Gurr). Analogie měla většinou značně hrubý ráz (např. o revolucionářích, kteří tvoří byrokracii a armády, s nimiž dosahují moci apod.).

7. Cesty rozvoje v zemích „třetího světa“

Vcelku se projevila dosti výrazná snaha o přehodnocování přístupů k problému „modernizace“ rozvojových zemí. Eisenstadt shrnul závěry ve třech směrech: 1. uznává se větší variabilita různých typů „modernizujících“ se společností, 2. uznává se možnost, aby se tyto společnosti rozvíjely směrem, který se liší od „starých“ společností, 3. v souvislosti s tím se akcentuje význam historické a zvláště kulturní kontinuity v přeměnách.¹ Y. Tanaka

¹ V tomto duchu se např. vyjadřoval Holsti, který tvrdil, že „špatně rozvinuté“ země Západu nemohou být vzorem pro „málo vyvinuté“ země třetího světa. Jeho postoj měl však některé velmi konzervativní rysy: v zájmu přimknutí těchto zemí k mezinárodnímu systému je totiž podle jeho mínění

třeba orientovat se více na kulturní jednotu rozvojové země, na sociální rozvoj, na zemědělství a na kontrolu populace a méně na aktivity, jež přinašejí prospěch „městské střední třídě“ (tj. včetně těžkého průmyslu).

zdůraznil potřebu mnohaúrovňového, mnoha stadiálního „procesu modernizace“, tj. nezbytnost sepětí institucionalistických přístupů, ekologických procesů a psychologických přístupů (zvláště úlohy motivace k úspěchu, vzdělanosti a „hledačství“; tyto vlastnosti „objevoval“ zvláště v politické mašinérii a vedoucí elitě Japonska).

Velká část příspěvků byla věnována obtížnému procesu překonání pozůstatků neokolonialismu, zejména otázkám tzv. participace a postupnému upevnění centrální byrokratické (i vojenské) moci, i kritice mylných cest rozvíjení národní jednoty (kritika rasistické orientace Izraele a Ugandy). Poukazovalo se na vztah „patron-klient“ jako na reakci na neokolonialistické vztahy, na „darování“ elity gestem vládnoucí sociální třídy, na posilování centrální moci, na odstraňování opozice, na úlohu vojenských špiček a na vliv systému jedné strany. Vnitřní entusiasmus jako odezva dynamických politických procesů zazněl z příspěvku věnovaného ideologii mujibismu (směs nacionalismu, socialismu, demokracie a sekularismu), využívané k mobilizaci obyvatelstva v zájmu rozvoje Bangladéše.

V. Čirkin kritizoval v příspěvku řadu iluzí, jež šíří tzv. experti o zdrojích nerovnosti i specifických cestách dalšího rozvoje málo vyvinutých zemí, zvláště napodobování administrativních struktur metropolí a koncept „diktátu vývoje“.

8. Problém tzv. vnitřního (vnitrostátního) imperialismu

Řada příspěvků se nechala inspirovat Galtungovým vymezením imperialismu, zejména tzv. vnitřního imperialismu. Galtung definuje abstraktně imperialismus jako formu vztahů dominance mezi společnostmi, která překračuje národní hranice a vytváří předmostí spojující centrum „centrálního“ národa s centrem „periferního“ národa vztahy harmonie zájmů; v téže době vzniká disharmonie zájmů mezi periferií „centrálního“ národa a periferií „periferního“ národa. Forma rozdělávání a panování, feudální interakční struktura, brání a posiluje přý vertikální interakční proces, který je charakteristický asymetrickými relacemi vysoce nerovné výměny.

Na tento proces se ukazovalo v rozboru situace některých „elit“ afrických zemí a jejich spojení s „vnějškem“, zvláště pak při rozboru příčin konfliktu, který vyústil ve vznik Bangladéše (J. d'Oliveira Sousa, K. P. Misra). V té souvislosti se objevila i kritika OSN jako organizace neschopné čelit problému, jež vnitrostátní imperialismus vyvolává, a návrhy, aby tento imperialismus byl vyňat z rámce vnitřního práva a učiněn předmětem mezinárodního zájmu.

9. Národní či nadnárodní procesy?

Řada autorů příspěvků zdůrazňovala objektivní krizi tzv. národního, liberálního státu a „hobbesovského pojetí“ suverenity s odvoláním na nové nároky industriální a postindustriální společnosti (Ionescu, Kavanagh,

Beloff aj.), subjektivně různě pocíťovanou. Tyto nároky se projevují vnitřními i vnějšími krizemi a růstem nároků na politické rozhodování a odpovědnost politiky vcelku. „Příčiny“ jsou opět spatřovány v pestré paletě faktorů od intenzivních konfliktů v oblasti sociální „stratifikace“ až po důsledky růstu vzájemné závislosti v technice, financích, na trhu a v oblasti komunikace a vzniku tzv. „kooperací“. Tyto procesy mají podle mínění autorů vzbuzovat participaci, tj. politický zájem i „instinkt“. Beloff poukazuje zvláště na kapacity „obou velmocí“ a jejich „rozmanitý“ vliv; ostře v této souvislosti útočí na Sovětský svaz, zato severoamerickou hrozbu omezuje na „hrozbu kulturní“ (např. v ekonomice jde o vztah „podpory“).

Vztah mezi státy jako národními státy, nehodnocený třídně, vystupuje tedy tradičně jako potenciaální zdroj latentních i akutních konfliktů. Proto se oceňuje úloha EHS jako „mírotvorce“ a slibného inspirátora „konstruktivní participace“ ve světových záležitostech (Puchala). Objevila se též doporučení na rozšíření pravomocí společných orgánů EHS, vlastně kritika vnitřní nevyzrálosti, včetně návrhu na vytvoření systému „evropských politických stran“, které by vyjadřovaly a soustřeďovaly zájem a podílely se přímo na moci (Coombes).

H. J. Spiro navrhuje v této souvislosti „třetí cestu“, tj. rozvíjení systému vzájemné závislosti, který by překročil hranice obou „bloků“ a zmírnil by „hrubě násilné“ podoby chování pěti velmocí. Za rozhodující se osvícenskoracionalisticky označuje učinit tento systém „pochopitelným“ a dokonce vypracovat funkční ekvivalent k procedurální „ústavě“. Otevřeně proklamuje pluralistické rysy takového systému např. Modelski.

10. Agrese a násilí v politice

Faktická třídní apologetika se projevuje v abstraktních „akademizujících“ přístupech k vážnému problému užití síly a agrese v mezinárodní politice. Zejména v příspěvku D. Rivery, který věnoval mnoho energie snaze o pečlivé vypracování metodologie zpracování otázek agrese, aby se vyhnul konfúzním, vágním, mnohoznačným a chybným teoretickým závěrům, se ukazuje, jaký význam má konkrétně historická, třídně politická analýza „celkového kontextu“. Autor sice přiznává význam konfrontace teorie s fakty, avšak rozpracovává abstraktní schémata a jejich přehledy, jež svým eklekticismem přispívají k zatemnění podstaty otázky (29 forem, v nichž udánlivě dochází k agresi apod.). Rivera „konkretizuje“ původce agrese pomocí výčtu eklektických ukazatelů, od status-rolí a politických funkcí až k ukazatelům, jako je vztah k publiku, cíli atd.; přehlíží však konečný, rozhodující význam sociálně třídní determinanty, jež umožňuje zjistit hlubokou sociální povahu útoku a jeho možný budoucí dosah. V tomtéž duchu uvažuje Soderlung, odlišující „destabilizační a stabilizační“ intervenci a tzv. velmocensko-objektový a velmocensko-klientský

vztah. Výsledkem podobného „vědeckého“ snažení je pak i Finerovo vymezení násilí jako užití fyzické síly, které působí bezpráví či škodu, tj. „poškodí to, co je normálně individui oceňováno“ (v domněnku, že se takto budou řešit politické nesnáze).

11. Problémy odzbrojení

Socialističtí delegáti ukázali v této diskusi reálnou strukturu problémů a cesty jejich řešení, tj. úlohu společensko-ekonomických formací, konkrétních socialistických zemí a zdroje i formy zahraniční politiky kapitalistických zemí. Ukázali obtíže i úspěchy odzbrojovacího jednání a kroků, jež vedly ke zmírnění mezinárodního napětí. Zejména Kaljadin shrnul hlavní předpoklady dalšího rozvoje mírového soužití, zvláště nutnost překonávat odpor reakčních sil a další potřebu aktivizace lidových mas v řešení odzbrojení a problémů míru.

Delegáti ze zemí kapitalistických projevovali značnou bezradnost při nacházení předpokladů, cest a prostředků odzbrojení. Někteří kritizovali důraz na mechanismus „akce – reakce“, a zdůrazňovali imanentní procesy v oblasti zbrojení, zvláště úsilí o „modernizaci“, o niž usiluje administrativní, vojenský, průmyslový, vědecký komplex (Senghaas). Jiní naopak odmítali izolovat výzkum míru od obecného politického pozadí a kriticky zejména poukazovali na roli vojenskoprůmyslového komplexu v kapitalistických zemích (Albrecht); další pak vyjadřovali skepsi nad možnostmi odzbrojení určenými spíše prý vojenskou hodnotou zbraní, na jejichž omezení se přistupuje, než zárukami dodržování dohody (Barnaby). Většina však neodlišovala specifickou povahu kapitalistické a socialistické vojenské politiky.

Rozsáhlá, mnohostranná tematika byla zkoumána ve výzkumných skupinách (Meta-jazyky a logická analýza, Politické elity, Evropské sjednocování, Politické studie o Latinské Americe, Místní vláda a politika, Politická sociologie, Kvantitativní a matematické metody v přístupu k politice) a ve skupinách specialistů (Rozhodovací metody v církvích, Experimentování v politické vědě, Politický vliv konstitučních soudů, Politizace administrativy, Vědecká politika, Dělníci a politika, Biologie a politika, Komparativní a legislativní studie, Finance a politika, Politika vůči prostředí, Modernizace politiky).

Ve výzkumné skupině *Místní vláda a politika* se objevily problémy participace, rozhodování, autonomie místních orgánů a jejich redistributivního efektu. vztahu místní a národní politiky, problémů urbanismu a ekologie, jakož i pokusy o globální modelování místní politiky. Z iniciativy J. J. Wiatra vznikly zajímavé studie, na nichž se podílejí i vědci ze socialistických zemí (*Místní variace v úrovních modernizace: centrum kontra periferie v Norsku a Polsku, Alternativní místní organizační politika v rozvoji*). Ve výzkumné skupině politické sociologie byla zvláště zajímavá oblast *Masová politika a*

postindustriální politika, v níž se řada příspěvků zabývala problémem konceptualizace politiky a hodnotové hierarchie v tzv. masové veřejnosti, měřením hodnotových priorit apod. Ještě zevrubněji byla tatož tematika zkoumána ve skupině odborníků *Politika vůči prostředí* (od zkoumání kvality života po problém prostředí jako problém politický a zkoumání možností politiky i práva regulativně působit). V sekci *Biologie a politika* se většina příspěvků zabývala poměrně vágními komparacemi biologického a sociálního chování, případně vlivem těch či oněch biologických fenoménů na sociální jednání (např. zdraví, pohlaví, sebevnímání apod.).

Ze socialistických zemí a také z Československa byla předložena řada příspěvků, které z marxisticko-leninského hlediska osvětlovaly roli dělnické třídy ve vědeckotechnické revoluci (Formánek), problémy vztahů mezi dvěma tendencemi v národnostní otázce, národnostní politikou a mírem (Pomaizl), problémy revoluce (Kučera). Řada příspěvků byla věnována základním problémům mezinárodních vztahů, zvláště odzbrojení, a některým speciálním problémům místní politiky. Delegáti ze socialistických zemí zaujímalí významné místo v řídicích orgánech kongresu (generální zpravodajové a referenti; prof. V. Tumanov představil závěrečnému zasedání). Představitelé Sovětského svazu, Polska, Jugoslávie a Rumunska byli zvoleni do Výkonného výboru IPSA.

Vcelku lze učinit závěr, že krize buržoazní politologie, jak ukázal i kongres, trvá a prohlubuje se. Projevují se jednoznačně její třídní služebnost, apologetické i antikomunistické a antisocialistické funkce, skrývané pod ostentativním objektivismem. Zvláště hluboce se tato krize projevuje v neschopnosti nalázat prakticky účinná řešení většiny základních problémů v politickém životě současných společností. Problémy či rozpory je schopna buržoazní politologie nanejvýš, a ještě neúplně, v deformované podobě zaznamenávat, neumí však rozpoznat jejich skutečné zdroje, povahu i účinky. Projevuje se hluboká krize v oblasti teorií a zvláště metodologie, skrývaná pod pláštěm diverzifikace, pluralismu a „svobody“ vědecké tvorby. Zvláště příznačným rysem je prohlubování metafyzických, antidiagnostických přístupů, rozvíjení teorie „faktorů“ a jejich eklektické „pořádání“. Někteří z buržoazních teoretiků tuší reálnou podobu úkolů i hloubku propasti, která existuje mezi návrhy a dispozicemi k řešení. Nenacházejí však účinná východiska.

Střetání s buržoazní ideologií v této oblasti je významným úkolem ideologického boje neméně závažným, než jsou střetání v oblasti filosofie a sociologie. Socialistická, marxisticko-leninská věda, zejména vědecký komunismus, politická věda, teorie státu a práva a všechny obory rozvíjející politickou teorii (od filosofie po teorii mezinárodních vztahů), mají v této oblasti velké možnosti i odpovědnost.

Miloslav Formánek